

v Praze dne 5. září 2018

Posudek bakalářské práce Karolíny Tomanové Vztahy rodičů a dětí v rodových ságách

Výzkum dětství a mezigeneračních vztahů v předmoderní společnosti patří v současné době k frekventovaným mediévistickým tématům. Platí to jak pro společnost křesťanského Západu, tak pro společnosti severské. Bádání iniciované Philippem Arièsem přitom jednoznačně ukázalo, že zaměřit se na danou problematiku pouze prostřednictvím jednoho typu pramene může ve svém výsledku vést k dosti zásadním zkreslením. Proto je třeba ke studiu dětství a vztahů rodičů a dětí přistupovat s co nejširší znalostí dosavadního bádání. Autorka bakalářské práce proto měla v tomto ohledu před kladením si badatelských otázek a před analýzou rodových ság prostudovat mnohem více odborné literatury a stejně tak vzít zřetel i na existující české bádání. Jistě by se tím vyvarovala některých omylů a jistě by si tím uvědomila mnohem větší provázanost obrazu dětství v severských ságách se středověkou křesťanskou kulturou.

Přestože jsou autorkou analyzované ságy psány ve zdánlivém předkřesťanském bezčasní, ve skutečnosti jsou v mnoha ohledech – a na dětství se to projevuje obzvláště silně – ovlivněny přístupem křesťanským, a to jak z hlediska teologie, tak z hlediska práva. Platí to především pro kategorii dvanácti let jako dospělosti, jež byla v křesťanském světě jak kategorie právní zletilosti, tak kategorií morální, tedy odpovědnosti za spáchané hříchy. Kategorie dvanácti let rovněž hrála význačnou úlohu v možnosti uzavírat právoplatné sňatky. Autorka užívá pojem narozeniny ve vztahu k mezníku 12. a 16. let. V samotných ságách však nikde nedokládá slavení narozenin jako nějakého výročního dne, což do značné míry platí i pro křesťanskou společnost. Ostatně odporuje tomu i její důraz na počítání roků podle zim, což je samo o sobě velmi zajímavý, bohužel však v práci nerozvinutý postřeh. Rozhodně však není možné tvrdit, že by v křesťanské společnosti hrál hlavní kategorii tzv. chronologický věk, a tedy, že by se v ní neužíval tzv. individuální věk. Opak je pravdou. Často byl například v křesťanském světě užíván pojem puer senex, pro panovníky či aristokraty, kteří se už v dětském věku chovali jako dospělí muži. A stejně tak i obráceně bylo chování dospělých mužů hodnoceno jako dětské,

nedospělé. To však byla záležitost literárních textů a vše zde funguje obdobně jako v ságách, tedy v severských literárních textech. Žádný rozdíl zde tedy nevidím.

Metodologická východiska, v práci bohužel jen velmi stručně nastíněná, stejně jako prostudování odborné literatury přišly dosti zkrátka. Samotná výzkumná metoda, kterou autorka užila, je pak spíše mechanická. Jde o sběr materiálu k otázce vztahů otce a syna, matky a syna, otce a dcery a matky a dcery. Kvalitativní kategorie, s nimiž autorka pracuje, vyplynuly z četby ság. Mnohé z nich dobře korespondují se soudobými badatelskými otázkami: ochrana cti, souhlas se sňatkem, prožívání smutku či vzájemná podpora a odrážejí problémy emocionality. Na druhé straně jim ale chybí v případech, jež se týkají společenského chování, konfrontace se soudobým severským právním systémem. Pokud by to autorka učinila, mnohem více bychom se od ní dozvěděli, zda ságy reflektují právní realitu, či naopak se s právní normou potýkají. Především u otázek týkajících se sňatku, dědictví apod. by to bylo potřebné. To samé platí pro jen letmo nadhozený problém, zda v severském prostředí převažovala nukleární rodina či nikoli.

Popravdě řečeno, v celé práci mi chybí jasný důraz na to, že jde o analýzu ryze a výhradně literárních textů, jejichž hlavním účelem bylo líčit jasně srozumitelné typy chování. Proto se v nich objevuje negativní i pozitivní přístup, mnohdy čistě z hlediska autorovy snahy střídat opozita, jak bylo ve středověké literatuře obvyklé. A problém samozřejmě spočívá i v tom, že hodnocení daných postojů jako „negativní“ či „pozitivní“ je ryze subjektivní kategorie autorky bakalářské práce, nikoli kategorie autorů ság. Z toho pak plyne, že autorčino vnímání se od vnímání autorů, resp. posluchačů ság, může dosti výrazně lišit.

Přibližně polovinu práce zahrnuje přepis pramenných úryvků, které autorka bakalářské práce ke stanoveným kategoriím našla. Jejich následná explikace ale bohužel povětšinou pouze v zestručnělé formě reprodukuje již jednou napsané, přičemž ona explikace je opět mnohdy dosti subjektivní. V explikacích pak autorka své závěry téměř nekonfrontuje se stávajícím bádáním.

Jestliže autorčina metodologická východiska jsou poněkud omezená, to samé platí i pro závěry v kapitole „Shrnutí“. V něm opět postrádám vyrovnání se s dosavadními interpretačními přístupy, aby tím autorka ozřejmila novost či možný přínos svého bádání. V mnoha ohledech totiž ve skutečnosti dospívá k

předem předpokládatelnému závěru, že se přístup rodičů k dětem různého pohlaví lišil, že výchova dívek a chlapců probíhala odlišným způsobem apod.

Značnou pozornost jak v části analytické, tak v části interpretační autorka věnuje otázkám svěření dětí co cizí péče, tedy na výchovu. K označení těchto vztahů užívá pojem pěstounství, přejatý z moderního jazyka, nikoli z jazyka ság, popřípadě z jazyka českých překladů těchto ság, s nimiž pracuje. Po mém soudu je to pojem velmi zavádějící, protože má v sobě dnešní právní konotace. Ve skutečnosti se jedná o svěření synů či dcer do péče, resp. na vychování do sociálně výše postavených rodin, jež mělo dětem usnadnit cestu k jejich sociálnímu vzestupu. Je zcela nesporné, že v literárních konstrukcích ság hraje svěřování do péče významnou úlohu. V autorčině práci sice na daném místě opět chybí konfrontace literárních obrazů s žitou realitou, přesto však považuji zaměření se na tuto kategorii s důrazem na emocionálnost i na její dopady na příští osudy hrdinů ság za jedno z pozitivních míst bakalářské práce, neboť úzce vymezené téma vztahů rodičů a dětí posouvá do širšího společenského dění a vykračuje za úzké hranice pokrevních vztahů. Poněkud mi zde ale opět schází porovnání „pěstounství“ s ve středověku obvyklou „adopcí“, jež měla své právní a dědické důsledky.

I přes uvedené výtky práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit, v kontextu jiných bakalářských prací, stupněm dvě.

Martin Nodl, PhD.